

РОЗДІЛ III

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У КОНТЕКСТІ ПОРІВНЯЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНИХ ТА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 37.013.083

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.158-167](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.158-167)

Матулчік Юліус – доктор
філософських наук, доцент,
професор кафедри андрагогіки і
педагогіки філософського
факультету Університету
імені Коменського,
м. Братислава, Словацька
Республіка

Matulchyk Julius – Doctor of
Philosophical Sciences, Associate
Professor, Professor of the
Department of Andragogy and
Pedagogy of the Faculty of
Philosophy, Comenius University,
Bratislava, Slovak Republic

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4077-2155>

E-mail: julius.matulcik@uniba.sk

АНДРАГОГІЧНІ ІДЕЇ ЄВГЕНА РОЗЕНШТОКА-ХЮССІ

Анотація. Оглядова стаття присвячена аналізу концепції андрагогіки, яку розробив Євген Розеншток-Хюссі. У цьому дослідженні розглядається життя і творчість Є. Розенштока-Хюссі, автора другої концепції андрагогіки, яку він розробив у 1920–1930-х рр. Концепція має характер нової філософії освіти дорослих з сильним соціальним виміром, і автор також включив в неї свій багатий досвід і знання з практики освіти дорослих. З'ясовано, що андрагогіка Є. Розенштока-Хюссі є складною теоретичною концепцією, яку свого часу було важко зрозуміти, що, стало причиною того, що його андрагогіка на деякий час впала в забуття. Андрагогіка, в розумінні науковця, є новим видом навчання, що закладає основи спостереження, розуміння та вирішення проблем, які постійно виникають перед дорослими. Андрагогіка сприяє розвитку інтелектуальної сфери дорослих, розвиває мотивацію працювати на благо суспільства. Є. Розеншток-Хюссі визначив, що викладач для дорослих повинен бути добре освіченим, кваліфікованим фахівцем у певній галузі, також повинен володіти непрофесійними особистісними навичками. Науковець характеризував андрагога як фахівця, здатного в будь-який час пожертвувати своїми знаннями заради досягнення освітніх цілей, що стає можливим лише завдяки соціальній, освітній умотивованості, на яку здатен лише андрагог, на відміну від педагога. Андрагогіка не повинна формувати людину для її власних інтересів, а повинна готувати людину до її власного майбутнього і майбутнього суспільства. В програмі андрагогіки Є. Розеншток-Хюссі пропонував враховувати: об'єднання найбільш глибоко розділених соціальних класів в

одному освітньому закладі; інтеграцію найбільш глибоко розділених спеціалізованих галузей в одну спільноту; приділення однакової уваги освітнім потребам окремих осіб і груп населення, які вони представляють; інтеграцію ізольованих викладачів-спеціалістів в одну викладацьку спільноту.

Ключові слова: андрагогіка; дорослий; освіта дорослих; Євген Розеншток-Хюссі.

Matulchyk Julius

ANDRAGOGICAL IDEAS OF EUGENE ROSENSTOCK-HUESSY

Abstract. *The article is devoted to theoretical analysis of the andragogy concept, developed by Eugen Rosenstock-Heussyn, the 1920s and 1930s. This study examines the life and work of Eugen Rosenstock-Hussey. The concept is a new philosophy of adult education with a strong social dimension, and the author also included his rich experience and knowledge of adult education practice. It has been found that E. Rosenstock-Huessy andragogy is a complex theoretical concept that was difficult to understand and share at the time, which is why his andragogy fell into oblivion for some time. Andragogy, in the scientist's understanding, is a new type of education that lays the foundations for observing, understanding and solving problems that adults constantly face. Andragogy contributes to the development of intellectual sensitivity of adults, develops motivation to work for the benefit of society. E. Rosenstock-Huessy determined that an adult educator should be well-educated, a qualified specialist in a particular field, and should also have non-professional skills. The scientist characterised an andragogue as a specialist who is able to sacrifice his knowledge at any time to achieve educational goals, which is possible only due to social and educational motivation, which only an andragogue, unlike a teacher, is capable of. Andragogy should not form a person for his or her own interests, but should prepare a person for his or her own future and the future of society. In the andragogy programme, E. Rosenstock-Huessy advocated taking into account: the unification of the most deeply divided social classes in one educational institution; the integration of the most deeply divided specialised fields into one community; paying equal attention to the educational needs of individuals and the population groups they represent; and the integration of isolated specialist teachers into one teaching community.*

Key words: andragogy; adult; adult education; Eugen Rosenstock-Huessy.

Постановка проблеми, її актуальність. Розуміння андрагогіки як науки з'явилося в англомовному світі на початку 70-х років минулого століття. В андрагогічній літературі з'явилося чимало порівнянь педагогіки та андрагогіки. Порівнювати ці дві освітні галузі, не беручи до уваги різні концепції, недоречно.

Поняття «андрагогіка» є неоднозначним. Воно так чи інакше пов'язане з освітою та навчанням дорослих, але окрім цього, існують різні розуміння цього поняття (Loeng, 2018). Загальноприйнятий погляд на андрагогіку в англomовному світі з 1970-х років ХХ ст. відповідає андрагогіці М. Ноулза. Проте проблема розуміння андрагогічних ідей залишається відкритою.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. У контексті систематизації складної картини різних концепцій андрагогіки, слід згадати Олександра Каппа. Він був, наскільки нам відомо, першим, хто використав поняття андрагогіки (Капп, 1833). О. Капп представив свою андрагогіку в 1833 р., підґрунтям якої стала освітня система Платона. Андрагогіка О. Каппа має раціоналістичний фокус: важливість досвіду учня применшується; акцент робиться на внутрішніх якостях, таких як формування характеру та самопізнання (Loeng, 2010).

Коли на початку 20-х років ХХ ст. освіта дорослих почала організовуватися систематично, її модель навчання була єдиною. Ця модель традиційно використовувала принципи, форми і методи педагогіки. Незабаром серед викладачів для дорослих і дорослих учнів виникло невдоволення такою традиційною педагогічною моделлю: дорослі учні, здавалося, були незадоволені педагогічними формами викладання, такими як лекції, вправи, вікторини, запам'ятовування конспектів, іспити тощо (Ноулз, 1980).

Доречно також розрізняти північноамериканську та європейську андрагогіку. Остання виникла задовго до андрагогіки М. Ноулза і мала інше підґрунтя. У європейській андрагогіці, наприклад, більш помітною є соціальна перспектива.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі концепції андрагогіки, яку розробив Євген Розеншток-Хюссі на початку ХХ ст. У процесі наукового пошуку використано загальнонаукові методи дослідження (системний аналіз, синтез, узагальнення й систематизація отриманих даних; історико-біографічний аналіз літератури).

Виклад основного матеріалу дослідження. Євген Розеншток-Хюссі є другим автором після Олександра Каппа, який використав термін «андрагогіка». Це сталося в роботі, яку він написав у 1924 р. під назвою «Андрогогіка» (1924). Ця праця не стала продовженням андрагогіки О. Каппа. Є. Розеншток-Хюссі запропонував нову й оригінальну концепцію андрагогіки, хоча і не у вигляді цілісної системної теорії освіти дорослих. Хоча, як і андрагогічна концепція О. Каппа, вона не набула поширення за його життя, проте стала важливим джерелом знань і натхнення для сучасної андрагогічної науки.

Євген Моріц Фрідріх Розеншток, історик і соціальний філософ, народився 6 липня 1888 р. в Берлін-Штегліці в родині освіченого єврейського банкіра. У 1906 р. він прийняв християнство (був охрещений як лютеранин). Християнство стало домінантою у його творах.

Після закінчення гімназії Є. Розеншток вивчав право в університетах Цюриха, Гейдельберга та Берліна. У 1909 р. він отримав

ступінь доктора права в Гейдельберзькому університеті. У 1912–1914 рр. читав лекції з права в Лейпцизькому університеті. У 1914 р. одружився з мистецтвознавицею Маргіт Гюссі, з якою об'єднав свої прізвища у 1925 р.

Під час Першої світової війни був офіцером німецької армії. Воєнний досвід змусив його переосмислити основи ліберальної західної культури. Після війни він працював спочатку в автомобільній компанії Daimler-Motoren-Gesellschaft у Штутгарті, де він заснував у 1919 р. і до 1921 р. видавав першу робітничу газету компанії, Daimler Werkzeugzeitung (Даймлер Веркцайтунг).

У 1921 р. він заснував Академію праці у Франкфурті-на-Майні. Діяльність Є. Розенштока-Хюссі у сфері освіти дорослих у 1920-х рр. вийшла за межі Німеччини, про що свідчить його участь у роботі Всесвітньої асоціації освіти дорослих, віце-президентом якої він був у 1928–1932 рр. Отримавши ступінь доктора філософії в Гейдельберзькому університеті в 1923 р., Є. Розеншток-Хюссі повернувся до академічних кіл. Після роботи на факультеті соціальних наук та соціальної історії Дармштадтського технічного університету він прийняв пропозицію Вроцлавського університету, де працював професором історії німецького права з 1923 до січня 1933 р. Під час навчання у Вроцлавському університеті Є. Розеншток-Хюссі був піонером німецького робітничого руху. Він допомагав організовувати добровільні трудові табори для студентів, молодих селян і робітників. Метою було залучити студентів та решту громади до подолання важких умов життя та праці на вугільних шахтах Вальденбурга в Нижній Сілезії. Поєднання освіти з роботою ґрунтувалося на вірі Є. Розеншток-Хюссі в те, що людство звільниться від небезпек свого минулого лише завдяки творчій колективній дії. Ініціатива створення трудових таборів була відома як Левенберзький трудовий табір. Хоча нацисти пізніше політизували цей рух і зловживали його ідеями, учасники Левенберзької ініціативи згодом склали ядро Крайзауер-Крайсу – німецького руху опору проти нацистів.

З приходом нацизму в Німеччині його наукова кар'єра була перервана. У 1933 р., коли А. Гітлер став канцлером Німеччини, Є. Розеншток-Хюссі емігрував до Сполучених штатів Америки (США). Там він відновив свою академічну кар'єру, спочатку в Гарвардському університеті. Представляючи ідеї з соціальної історії, які ґрунтувалися на його християнській вірі, він зіткнувся з сильною опозицією. Глибокі розбіжності в поглядах призвели до того, що Є. Розеншток-Хюссі залишив Гарвардський університет і прийняв посаду професора соціальної філософії в Дартмутському коледжі в Ганновері, штат Нью-Гемпшир, де він працював у 1935–1957 рр. Там, у 1938 р., він написав свою найвідомішу публікацію «Поза революцією: автобіографія західної людини».

Після еміграції до США у 1933 р. Є. Розеншток-Хюссі продовжив свою освітню діяльність на додаток до академічної та видавничої діяльності. У 1940 р. американський президент Ф.Д. Рузвельт запросив його очолити створений спеціальний табір для Цивільного корпусу охорони природи (CCC) в лісах Вермонта. Метою табору була підготовка молодих

лідерів для розширення 7-річної програми CCC для безробітної молоді в робочу програму, яка б залучала волонтерів з усіх верств суспільства. Зі вступом Сполучених Штатів у Другу світову війну в 1941 р. програма, як і всі програми CCC, була припинена, а табір розформований. Після виходу у відставку в 1957 р. Є. Розеншток-Хюссі продовжував читати лекції та писати статті і монографії до кінця свого життя. Він був частим запрошеним професором у кількох університетах США та Німеччини. У 1958 р. він отримав ступінь почесного доктора Університету Мюнстера. Є. Розеншток-Хюссі написав понад 500 статей і публікацій, у тому числі 40 монографій. У жодній з робіт, які він написав під час свого перебування в США, науковець не повернувся до своєї концепції андрагогіки.

Є. Розеншток-Хюссі помер 24 лютого 1973 р. Разом з дружиною, яка померла в 1959 році, він похований на Хілсайдському кладовищі в Норвічі, штат Вермонт.

Особистість Є. Розенштока-Хюссі та його творчість залишилися свого часу незрозумілими і неуспішними. Після поширення андрагогічної концепції в теорії освіти дорослих інтерес до праць і ідей Є. Розенштока-Хюссі в галузі освіти дорослих цілком закономірно зріс.

Проаналізуємо діяльність Євгена Розенштока-Хюссі в галузі освіти дорослих. Перша просвітницька діяльність Є. Розеншток-Хюссі припадає на період Першої світової війни. Він перебував на Західному фронті у Вердені до кінця війни протягом 18 місяців. У цей період ним було організовано курси для солдатів, широкі теми яких були замінені обмеженими інструкціями з патріотизму.

Після закінчення війни Є. Розеншток-Хюссі почав присвячувати себе питанням робітничої діяльності і просвіти. Він стверджував, що важке становище робітників можна вирішити за допомогою соціальних змін та освіти, яка повинна не тільки ґрунтуватися на конкретному становищі, але й продовжуватися після цього.

У 1921 р. на прохання представників профспілок Є. Розеншток-Хюссі заснував Академію праці у Франкфурті-на-Майні. Метою академії було надання робітникам університетської освіти за допомогою курсів і семінарів. Навчання проводилося на базі Франкфуртського університету. За словами співробітника Є. Розеншток-Хюссі Ернста Міхеля, університетська освіта повинна була привести до наукової, соціальної та політичної автономії. Основою викладання мав стати досвід робітників і зв'язок зі світом праці (Michel, 1931).

Як зазначає С. Лоенг (2010, с. 45), термін «андрагог» використовувався вже в Академії праці, і це у зв'язку з характеристикою викладача для дорослих. Про це пише Є. Розеншток-Хюссі в книзі «Боротьба за освіту дорослих 1912–1926», написаній у співавторстві з Вернером Піхтом (Picht & Rosenstock-huessy, 1926). Навіть з плином часу вимоги до дорослого вчителя залишаються актуальними та цікавими. З одного боку, викладач для дорослих, який практикує свою професію як основне заняття, повинен бути добре освіченим, кваліфікованим фахівцем у певній галузі. З іншого боку, він також повинен володіти непрофесійними

навичками. Окрім знань, він повинен характеризуватися здатністю і готовністю в будь-який момент пожертвувати своїми знаннями заради досягнення освітніх цілей. Це стає можливим лише завдяки соціальній, освітній умотивованості вчителя, на яку здатен лише андрагог, на відміну від педагога (Picht & Rosenstock-huessy, 1926, с. 119).

Є. Розеншток-Хюссі керував Трудовою академією до 1923 р. Він пішов у відставку через розбіжності з представниками профспілки щодо основної філософії закладу та неможливість реалізації своїх ідей. Однак він продовжував розвивати освіту для дорослих і працювати над інтеграцією робітників у суспільство.

Німецька школа народних досліджень та освіти дорослих (Deutsche Schule für Volksforschung und Erwachsenenbildung), співзасновником якої він був у 1927 р., стала новим майданчиком для реалізації його ідей, де він зміг реалізувати свої ідеї як викладач освіти робітників у зв'язку з народним просвітництвом та дослідженнями, пов'язаними з освітою дорослих.

У працях, присвячених першим представникам концепції андрагогіки, часто зазначається, що Є. Розеншток-Хюссі використовував термін «андрагогіка» для позначення методів навчання дорослих (Beneš, 2014, с. 12; Veteška, 2016, с. 16; Dvořáková, 2016, с. 26).

У науковій роботі Едварда Ліндемана «Андрагогіка: метод навчання дорослих», яку автор написав як інтерпретацію свого досвіду під час відвідин Академії праці у Франкфурті-на-Майні, вказано, що визначення андрагогіки за Є. Розенштоком-Хюссі є справді прогресивним, і є підґрунтям теоретичного і практичного мислення багатьох педагогів для дорослих (Lindeman, 1926).

Проте, вищезгадані автори інтерпретують й інші ідеї Є. Розенштока-Хюссі, що містяться в його концепції андрагогіки. Це, наприклад, форми шкільної освіти дорослих, взаємозв'язок між теорією і практикою в освіті дорослих, вимоги до викладача для дорослих, у тому числі до взаємовідносин «викладач-учасник». Тому можна погодитися з думкою С. Лоєнга, що Є. Розеншток-Хюссі заслуговує на те, щоб називатися «духовним батьком андрагогіки» (Loeng, 2018).

Узагальнюючи зміст праці Є. Розенштока-Хюссі «Андрагогіка» (1924) та його освітньої діяльності у 1920-х роках, можна зробити висновок, що його погляди на освіту дорослих та ідеї, закладені в його концепції андрагогіки, мають широкую сферу застосування, ніж просто орієнтація на методику навчання дорослих. Йдеться навіть не про застосування педагогіки до освіти дорослих, а навпаки, про створення нової філософії освіти дорослих із сильним соціальним вектором (Müller, 1975, с. 324).

У цьому сенсі можна також погодитися з думкою Й. Райшмана (2004) про те, що андрагогіка Є. Розенштока-Хюссі – це складна теоретична концепція, яку свого часу було важко зрозуміти і розділити, що, ймовірно, і стало причиною того, що його андрагогіка не прижилася і на деякий час впала в забуття.

Андрагогіка Є. Розенштока-Хюссі не є продовженням андрагогіки О. Каппа, який андрагогіку інтерпретує в дусі метафізичного ідеалізму ідеї Платона про неперервну освіту. Є. Розеншток-Хюссі розробляє свою концепцію на основі вимог до освіти, що випливають з потреб практики того часу. Його метою було створення нової освітньої моделі з урахуванням специфіки освіти дорослих. Є. Розеншток-Хюссі вважав, що дорослі привносять в освіту неформальні концепції зі свого досвіду роботи. Нова освітня модель не повинна була бути ієрархічною; вона мала базуватися на взаємодії, де учні були б рівними зі своїми вчителями. У сформованих групах вони вивчатимуть і обговорюватимуть певну тему. Вони були б не слухачами, а активними учасниками освітнього процесу.

Є. Розеншток-Хюссі чітко розмежовував освіту дітей та освіту дорослих. Своєю андрагогікою він підтримував потребу в новій незалежній дисципліні, яка б зосереджувалася лише на освіті дорослих. Він стверджував, що школи в першу чергу призначені для дітей. Освіта дорослих відбувається в житті, а не в школі. Молодь формується школою, дорослих формує життя. Є. Розеншток-Хюссі вбачав різницю між дитиною і дорослим у так званому «входженні в життя», яке являє собою момент, коли людина стає історичною істотою, яка вступає в кругообіг подій.

Андрагогіка намагається виокремити специфіку освіти дорослих з усіх теорій педагогіки, намагається врятувати дорослих від неправильної освіти. Андрагогіка виникає між педагогікою і демагогією (Knut & ed., 2012). На зміну природному навчанню прийшла «освіта» через політику, яка була далеко від демагогії.

Є. Розеншток-Хюссі також вважав дуже важливим зв'язок між теорією і практикою. Існуючі школи для дорослих, на його думку, впадають у крайнощі або в теоретичну, або в практичну складову, а їхнє співвідношення має бути збалансованим. Вони повинні працювати разом таким чином, щоб внести ясність у відмінність між філософією і політикою – теорією і практикою (Picht, Rosenstock-Huessy, 1926).

Є. Розеншток-Хюссі не вважав університетську освіту придатною для дорослих через протиріччя між теорією і практикою, через те, що філософи і вчені думають про те, що знаходиться за межами життя. В андрагогіці теорія стає практичною дією і, навпаки, практична дія стає об'єктом теорії. З вищесказаного випливає, що Є. Розеншток-Хюссі вже тоді добре усвідомлював важливість мотивації в освіті дорослих, яка, на відміну від освіти дітей, орієнтована на задоволення безпосередніх навчальних потреб тих, хто навчається, не дотримуючись, однак, виключно практико орієнтованого підходу до освіти. Навчання дорослих ґрунтується на реальному житті, яке є індивідуальним та особистим.

Концепція андрагогіки Є. Розенштока-Хюссі має сильний соціологічний контекст. Він вважав, що андрагогіка покликана донести до дорослих сенс (дух) їхнього часу, пробудити дух і мотивувати громадянське суспільство до дій, спрямованих на покращення життя громади. На думку Є. Розенштока-Хюссі, андрагогіка полягає у розвитку мотивації до роботи задля покращення людського суспільства. Роль

вчителя полягає в тому, щоб пов'язати минуле, теперішнє і майбутнє. Освіта не повинна формувати людину для її власних інтересів, а повинна готувати людину до її власного майбутнього і майбутнього суспільства (Rosenstock-Huessy, 1993).

Наступні чотири пункти повинні бути досягнуті в програмі андрагогіки: об'єднати найбільш глибоко розділені соціальні класи в одному освітньому закладі; інтегрувати найбільш глибоко розділені спеціалізовані галузі в одну спільноту; приділяти однакову увагу освітнім потребам окремих осіб і груп населення, які вони представляють; інтегрувати ізольованих викладачів-спеціалістів в одну викладацьку спільноту (Knut & ed., 2012).

Є. Розеншток-Хюссі також розумів андрагогіку як новий вид навчання, що закладає основи спостереження, розуміння та вирішення проблем, які постійно виникають. Роль андрагогіки – розвивати інтелектуальну чутливість дорослих, розвивати мотивацію працювати на благо людського суспільства. Справжнє навчання ґрунтується на реальному житті, яке є індивідуальним і особистим, і в якому навчання відбувається непередбачувано і лише «в потрібний час» (Rosenstock-Huessy, 1925). У зв'язку з цим, він не вважав навчання в класі природним і ефективним. Науковець вважав його знеособленим, занадто загальним і таким, що не відповідає сучасним потребам і часу. Поза межами класу, в реальному житті вдома, на робочому місці, навчання є індивідуальним. В аудиторіях треба взаємодіяти з «масою».

Є. Розеншток-Хюссі охарактеризував три елементи навчальних ситуацій, або етапів процесу навчання: 1) тренування автоматичних реакцій за допомогою практичного методу. Навчання має механічний характер, зосереджується на пам'яті та повторенні; 2) інструктаж, який можна визначити як передачу інформації. Методи навчання мали б базуватися на науці і стосуватися мислення, його формування; 3) реальне навчання, яке являє собою раціональний час навчального процесу. Воно є найважливішим, оскільки синтезує два попередні елементи навчального процесу. Реальне навчання має справу з трансформацією того, хто навчається, оскільки в реальному житті наша мета завжди полягає в тому, щоб зробити речі кращими, ніж вони були, що вимагає постійного мислення і дій. У цьому процесі знання трансформуються. Навчання є раціональним за своєю природою. Лише на цьому етапі навчання можна зрозуміти сенс будь-чого з попередніх етапів. Справжнє навчання має справу з основними змінами в поведінці за межами класу, де відбувається зміна особистості (Rosenstock-Huessy, 1925).

Є. Розеншток-Хюссі вказував на важливість дотримання послідовності кроків. Також важливо, щоб усі три елементи були включені в процес навчання. Справжнє навчання є найважливішим і має на меті привести до того, що учень врешті-решт навчатиметься самостійно. На кожному етапі процесу навчання можна використовувати різні методи, проте одного методу ніколи не буде достатньо. Зміст і методи навчання визначаються його метою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнимо внесок Євгена Розенштока-Хюссі в сучасну андрагогіку. Є. Розеншток-Хюссі був другим автором, після Олександра Каппа, який створив нову, оригінальну концепцію андрагогіки. Окрім потужного соціологічного підґрунтя, він також спирався на реальну практику, на власний досвід освітньої діяльності. Заслужують на увагу його погляди на застосування дидактичних практик з урахуванням специфіки освіти дорослих, мотивації та потреб дорослих у навчанні, що впливають з їхніх соціальних і професійних ролей і завдань.

Як ми вже згадували, Є. Розеншток-Хюссі написав велику кількість статей, досліджень і книжкових публікацій. Вони охоплюють сфери права, історії, філософії, соціології, теології, а також сучасної культури. Фонд Євгена Розенштока-Хюссі (Fond Eugen Rosenstock-Huessy), заснований на початку 1950-х рр., відіграє важливу роль у популяризації його життя і творчості, а також у поширенні його праць серед широкої громадськості. Оприлюднення ідей та поглядів Є. Розенштока-Хюссі сприятиме розширенню знань про джерела формування сучасної концепції андрагогіки та допоможе її подальшому розвитку.

У перспективі вбачаємо доцільним здійснити порівняльний аналіз концепцій американської та європейської андрагогіки.

Bibliography

- Beneš, M. (2014). *Andragogika*. Praha: Grada. 176.
- Dvořáková, M., & Šerák, M. (2016). *Andragogika a vzdělávání dospělých. Vybrané kapitoly*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 169.
- Kapp, A. (1833). *Platon's Erziehungslehre als Pädagogik für die Einzelnen und als Staatspädagogik, oder dessen praktische Philosophie*. Essmann.
- Knowles, M.S. (1980). *The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy*. Association Press.
- Knut, M.S. (ed.) (2012). *Ins Kielwasser der Argo. Herforder Studien zu Eugen Rosenstock-Huessy*. Wuerzburg: Koenigshausen & Neumann. 204.
- Lindeman, E.C. (1926). *Andragogik: The Method of Teaching Adults*. *Workers' Education*, A Quarterly Journal. 4, 38.
- Loeng, S. (2010). *Andragogy. A historical and Professional review*. Laeringsforlaget DA: Stjordal 150.
- Loeng, S. (2018). Various ways of understanding the concept of andragogy. *Cogent Education*, 5(1), 1–15.
<https://doi.org/10.1080/2331186X.2018.1496643>
- Michel, E. (1931). *Die Akademie der Arbeit in der Universität Frankfurt am Main 1921–1931*. Frankfurt am Main.
- Müller, H.J. (1975). Geschichte der sozialen Erwachsenenbildung. In Pöggeler, F. (Hrsg.) *Geschichte der Erwachsenenbildung*. Stuttgart: W. Kohlhammer GmbH, 314–328.
- Picht, W., & Rosenstock-Huessy, E. (1926). *Im Kampf um die Erwachsenenbildung 1912–1926*. Leipzig: Verlag Quelle & Meyer. 240.

- Reischmann, J. (2004). *Andragogy. History, Meaning, Context, Function*.
<http://www.andragogy.net>. Version Sept. 9.
- Rosenstock, E. (1924). *Andragogik*. Pass & Garleb.
- Rosenstock-Huessy, E. (1925). *Andragogy*. Berlin: Pass & Garleb. URL:
<http://www.erhfund.org/online-article/andragogy-1925/>
- Rosenstock-Huessy, E. (1993). *Out of Revolution: Autobiography of western Man*. Hardcover. 874.
- Veteška, J. (2016). *Přehled andragogiky*. Praha: 320.

УДК 377.14(436)

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.167-177](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.167-177)

Опушко Надія Романівна –
кандидат педагогічних наук,
доцент, докторантка кафедри
педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми
закладами Вінницького
державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Opushko Nadiia – Candidate of
Pedagogical Sciences (Ph. D),
Associate Professor of Pedagogy,
Doctoral Student of the Vocational
Education and Management of the
Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia
State Pedagogical University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3013-2675>

E-mail: hmarka52@gmail.com

СПІВПРАЦЯ СОЦІАЛЬНИХ ПАРТНЕРІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗА ДУАЛЬНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Анотація. Автором наголошено на важливості в будь-якій сфері життя соціального партнерства, заснованого на добровільній та взаємовигідній співпраці, спрямованій на досягнення його учасниками певних спільних цілей. Зазначено, що соціальне партнерство в професійній освіті – особливий тип взаємодії освітніх закладів з суб'єктами та інституціями ринку праці, державними та місцевими органами влади, громадськими організаціями, спрямоване на максимальне узгодження і врахування всіх учасників цього процесу. Формування системи соціального партнерства в сучасних соціально-економічних і політичних умовах – достатньо тривалий і складний процес, що залежить від цілої низки суб'єктивних та об'єктивних причин, а результативність та ефективність роботи залежить від закладу освіти з соціальними партнерами визначається ступенем реалізації своїх інтересів, що полягає, насамперед, в підготовці висококваліфікованих фахівців та оцінюється за ступенем виконання своєї основної соціальної функції. У статті запропоновано та проаналізовано цілі, форми й шляхи реалізації співпраці соціальних